

הלכות ראש-חודש סיומן תכב

'מודים', (ה) אומר במקום שזנבר. ואם לא זנבר עד אחר שהתחיל 'מודים', אם זנבר קדם שהשלים תפלתו (ו) חוזר ל'רצה', ואם לא זנבר (ז) עד שהשלים תפלתו חוזר לראש. (ח) ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו וזנבר אחר שהשלים תפלתו (ט) קדם (י) [ז] שיעקר רגליו, חוזר ל'רצה': הגה ואם הוא ספק אם התפיר או לאו, (ה) (י) אינו צריך לחזור (כל בו הלכות תפלה). (יא) ושלח צבור ששכח מלהזכיר בשחרית, עין לעיל סימן קכו: ב (יב) *ה'קורים (ו) [ז] *הלל בדלוג, בין יחיד בין צבור.

באר היטב

לחזור, כנה"ג, ע"ש. ועי' סימן קכו ס"ד מ"ש: (ז) שיעקר. ואם אמר יהי לרצון הני בעוקר רגליו, עמ"א: (ה) א"צ. והקשו האחרונים מ"ש סימן קיד ס"ח דאם נסתפק אם אמר משיב הרוח אמרין חזקה שאמר כמו שהוא רגיל בלא משיב הרוח וצריך לחזור, ע"ש, ועין באחרונים מה שתרצו ע"ז, והב"י והפ"ח פסקו דמתחזירין אותו וכ"פ הרוקח וכ"פ הל"ח בראיות ברורות וכן יש להורות, דהרי עינינו רואות שהתקבל להתפלל בלא נעלה ונבוא, מ"א. ושכנה"ג כתב: בין דאיקא פלגא בזה יש מקום לומר שב ואל תעשה צריך ולא יחזור, מיהו הטוב והנשר שיתפלל בתורת נדבה, ע"ש. ועין הלק"ט ח"א סימן עח, ועין מ"ש הש"ו: (י) הלל. ואין קורין הלל בבית האבל דא"ל שם לא המתים ויחלו זה דהוי כלועג לרש. ועין סימן קלא ס"ק י' מה שכתבתי שם. נשים פטורות מכל הלל מפני שהוא מ"ע שהנזיר, ועמ"א, ועין יד-ארתן:

משנה ברורה

לחזור ולהתפלל שחרית, וכמו דמקלעין בזה בסימן קכו סעיף ג בשליח-צבור לכתחלה, יש להקל בזה על-כל-פנים בנחיד בדיעבד, והעתיקו במגן-אברהם שם בסעיף-קטן ג; אבל בשיעור-הכרה בשם הרשב"א כתב, דבנחיד לעולם חזר ואפילו כבר התפלל מוסף, וכן הסכים בספר מור וקציעה, אלא דכתב דמכל מקום משום ספק יתנה דאם אינו חזר מתפלל הוא בתורת נדבה, אכן אם פשטה מתפלל ג' ראשונות לא דעת להתפלל מוסף (ס) נזכר שלא אמר 'נעלה ונבוא' בתפלת שחרית, בודאי יש להורות שסיים התפלה בשל שחרית ואחר-כך יתפלל מוסף: (ה) אומר במקום שזנבר. ואחר-כך יאמר 'מודים', והינו אפילו כבר אמר וסיים ברכת 'ותחנונה'. ואם לא סים עוד 'ותחנונה' רק אמר ברוך אתה ה', כתבנו לעיל בסימן קיד סעיף ו בבאר הלכה דנכון יותר לסיים 'למדיני חקוק' כדי שלא יהיה הזכרת השם לבטלה, יאמר 'נעלה ונבוא' ואחר-כך יאמר עוד הפעם 'ותחנונה', וכן כתב בשערי-תשובה: (ז) חוזר ל'רצה' (ה) הניו ששים ברכת חשובות בקצות: (ז) עד שהשלים תפלתו. והניו ששים ברכת 'שים שלום' (ו) ואמר 'יהי לרצון' וכו', דיהיו לרצון' מכלל התפלה הוא, וכדלעיל בסימן קכו: (ח) ואם הוא רגיל וכו'. ואין נקא-מנה בזה בין אם אומר התחנונים קדם 'יהי לרצון' או אחר 'יהי לרצון', דכל שהוא עוסק צדין בתחנונים או שצדין צריך לומר תחנונים לא מקרי צדין סלוק תפלה: (ט) קדם שיעקר רגליו. נקט האי לשון משום דהמחבר מירי שצדין לא אמר תחנונים, רק דבין דרגיל, מסתמא יתחיל לומר גם עתה, אבל אם כבר אמר תחנונים וסיים אותם ואין במחשבתו לומר עוד, אפילו צדין לא עקר רגליו, (ח) כמי שצריך דמי וחוזר לראש התפלה: (י) אינו צריך לחזור. טעמו, דכיון שאין עוברין שלשים יום שאין מוזכרין בו 'נעלה ונבוא' אין זה חזקה שלמה לומר שבנדיא לא התפיר. ומכל מקום להקל לא נקטין פן, (ט) דרב האחרונים וכמעט פלם חולקין על זה וסוברין דאפילו בספק צריך לחזור ולהתפלל, דמסתמא התפלל כמו שרגיל בכל יום בלא 'נעלה ונבוא'. מיהו, כבר כתבנו לעיל בסימן קיד במשנה ברורה סעיף-קטן ג בשם האחרונים, דאם ברור לו שהיה בדעתו לזכר בתוך המארג בתוך התפלה ולאחר זמן מכלל אס וכן בספק בלבו אס וכן בתפלה או לא, אין צריך לחזור. ואם כל זה אס הספק נפל לו לאחר זמן, (י) אבל אס נחוצר לו הספק מיד אחר התפלה יש לו לחזור: (יא) ושלח צבור וכו' בסימן קכו. דשם מבאר שצדין צריך לחזור משום טרחא דצבורא⁽¹⁰⁾, ויש לו לסמוך על תפלת מוסף שיתפלל וישם נזכר קדשת היום: ב (יב) וקורין הללו

שערי תשובה

שמים, ואפילו נזכר בכת תפלת מוסף אין מתפלל בשלומין אלא במנחה, ע"ש; ואם כשהיה מתפלל ג' ראשונות ע"ד להתפלל מוסף נפל בדעתו שלא אמר בשחרית נעלה ונבוא וסיים התפלה בשל שחרית ואח"כ יתפלל מוסף, ע"ש ש"כ מח"ב בשם נרע אמת. ועין לעיל סימן קכד לענין אס יש לסמוך לזכר בברכת ש"י. וכתב בש"ח: מי שצוה סמוך לבהכ"נ ויש לו חלון פתוח לבהכ"נ ומתפלל עם הצבור ושכח נעלה ונבוא, אין יוצא בנתינתו לתפלת הש"י. שהשנים שכתב הלבו כדי שלא יתבהר צבור לא שוך כאן, שהוא בקסום שאין ראוי, ע"ש: [ז] שיעקר. עין בה"ט. ועין ש"כ בשם ג"מ דאם אמר בא"י, אע"פ שלא נזכר הפסוק שצוהו הר"ל כאלו סים להזכיר לראש א"י לפתח אדני שפתי, ע"ש. ועין בב"י בשם מהר"י מולכו, מי שזנבר ברכה שהוא ר"ח וכשסיים תפלתו נסתפק אם אמר נעלה ונבוא, אעפ"י חזר, דמסתמא שכח וטרכה נקט וא"י, ע"ש: [ז] הלל. וכתב בשאלת-יעב"ץ שאין לטעם

באר הלכה

* וקורין וכו'. איתא בש"ס מגלה כ' דהלל זמנה כל היום⁽¹²⁾ נחזין מהלל דליל פסחים. ואיתא בתשובת שאלת-יעב"ץ, דהלל שיקא לתפלת שחרית, וצ"ל אף לטעם עד אחר הלל⁽¹³⁾, אס לא למאן דחליש לבא דמפר, ואפילו מדת חסידות ליכא. ולענין קריאת הלל בבית האבל בתוך שבעה, עין לעיל בסימן קלא במשנה ברורה סעיף-קטן כ: * הלל. כתב רבנו יוחנן: בהלל אף-על-פי שצא מוציא, בין בנחיד בין בצבור, ודוקא שאינו בקי שאינו יודע לענות, אבל אם יודע לענות, אס יצא אינו מוציא אלא-אם-כן עונה אחריו 'הללויה', וכתב המגן-אברהם דריש דבריו הוא פשוט, וכן מבאר בהר"א בש"ס בשלתי פרק ג דראש-השנה: בהלל ובמגלה אף-על-פי שצא מוציא ונתחייב-חיים כתב דבפרק ג דראש-השנה לא נאמר אלא לענין ברכות ולא לענין הלל, ואשתמיטתה שלמי פראקא. ומה שפסקים דכל זה אס אינו בקי, הוא מ"ש דפסק דף לח דגדול מקרא והוא עונה אחריו 'הללויה', אלקא דצריך על-כל-פנים לענות 'הללויה' וסבירא לה דהוא לעפוקא, ואס-פן בש"ס דראש-השנה דפסקי ותני סתם אף-על-פי שצא מוציא ולא מצריך לענות, מירי בשאינו יכול לענות ונתמה קצת, דהאין אפשר שלא יתא יכול לענות בכת 'הללויה' ואולי ראוי יודע באיזה מקום לענות זו תתקבל. ומה שכתב רבנו יוחנן דבריו בנצא, לאו דוקא, אלא הדין אפילו בנצא נמי אינו יכול להענין חבירו ביכול לענות אלא-אם-כן עונה, וכן כתב האלהי רבה. והרב פרי תוש פתב ודוקא בנצא צריך לענות, אבל אס צדין לא יצא בעצמו ומקרי לעצמו ולחבירו, אפילו לא ענה חבירו דבר יצא, וקמסיני לה מסוגיא

שער הציור

(ה) שערי-תשובה: (י) מגן-אברהם, וכן פתב הרא"ה בהלכותיו לבככות: (ז) פן משמע מאלה רבה וכן פתב להנ"ה הרא"ה בהלכותיו, ודלא במחצית השקל שנסתפק בזה: (ח) פן פתב מגן-אברהם וכן פתב הרא"ה בהלכותיו. עוד פשוט, אס דברו לומר אחר תחנונים עוד פעם 'יהי לרצון' כמנהג המדקדקים (וכמבאר לעיל בסימן קכו במשנה ברורה בשם אחרונים), כל שלא סים 'יהי לרצון' שני הוי כלא סים, דהוא אס-פן מכלל התחנונים, וכן פתב באלהי רבה: (ט) ט"ז ומגן-אברהם ופרי תוש ואלהי רבה ותגריא וביית-מאיר, ולכן לא התקנו מה שכתב בבאר היטב בשם נקטת הגדולה להתפלל ודוקא בתורת נדבה: (י) משמע דלא סבירא להו בשט"ז בסוף מקום קשה קצת על השערי-תשובה שהביא גס-פן מספר ברייתא: בשם מהר"י מולכו, ולא זכר שפשוט משמע אפיקא:

הלכות ראש־חודש סיון תכב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ד]

וְאֶפְלוּ כָּכר הַתְּפִלָּל מוֹסֵף⁽⁶⁾ וכו', מְתַפַּלל הוּא בְּתוֹרַת נְדָכָה⁽⁷⁾.

ואם נזכר שטעה אחר ברכת כהנים וחרח לירצה, כתב האשל אברהם (בוטשאטש, מהדורות סי' קכו) שעל הכהנים לישא כפיהם שנית, וגם יחזור הציבור לומר 'מודים דרבנן'. מאידך, בשו"ת הר צבי (אריח ח"א סי' סא) כתב שאין לישא כפים שנית. והקצות השלחן (סי' כג בדיה"ש ס"ק מז) כתב שאינם חייבים לישא כפיהם שנית, אך מ"מ יאמר השי"ץ 'אלוקינו ואלקי אבותינו ברכנו' וכו', שהוא מסדר התפילה, והוסיף, שגם נכון שהכהנים ישאו כפיהם שנית בלי ברכה. וסיים, שאם נכנס לבית הכנסת כהן שעדיין לא נשא את כפיו או שהיה בבית הכנסת ולא נשא כפיו בפעם הראשונה, ישא עכשיו את כפיו בברכה.

ושי"ץ שטעה בתפילת הלחש שלו, כתב השו"ע לעיל (סי' קכו ס"ד) שבתפילות שיש בהן חזרת השי"ץ, מפני טורח הציבור אינו חוזר להתפלל, ויצא ידי חובה בחזרת השי"ץ.

[משנב ס"ק יב]

וְקוֹרֵין הַלֵּל⁽¹¹⁾.

⁽¹¹⁾ ובטעם אמירת הלל בראש חודש, כתב השל"ה (בהוצאה חדשה מ"ס' תמיד עמוד התפילה אות קעד) שבמועדים הרי תיקנו לומר הלל כיון שדוד אמרו ברוח הקודש על יציאת מצרים, והמועדים הם זכר ליציאת מצרים. לכן גם ברוח תיקנו לאומרו, כיון שעל ידי קביעות ריח יודעים מתי יחול יום טוב, ואם כן גם ברוח יש ענין של זכר ליציאת מצרים.

[בינה ד"ה וקורין]

וְהֵלַל זִמְנָה קָל הַיּוֹם⁽¹²⁾ וכו', וְאֵתָא בְּתוֹשִׁיבָת שְׁאֵלֵת יַעֲקֹב⁽¹³⁾, דְּהֵלַל שִׁיבָא לְתַפְלָת שְׁחִירָת, וְעַל־כֵּן אֵין לְטַעַם עַד אַחֵר הַלֵּל⁽¹⁴⁾.

⁽¹²⁾ ולקורא כבר מומן עלות השחר, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' א) שכיון שלומדים שומנו כל היום מהפסוק 'ממזרח שמש עד מבואר' (תהלים יג ג), אם כן יש להחמיר שלא לקורא קודם נץ החמה, אבל בשעת הדחק אפשר להקל ולקורא כבר מעלות השחר. והשו"ע הרב (סי' תפח ס"ג) כתב, שאף שזמנו כבר מעלות השחר, אך לכתחילה לא יקרא את ההלל קודם הנץ החמה, כיון שבענין הבריות קודם נץ החמה נחשב עדיין כלילה.

ולענין תקיעת שופר מומן עלות השחר, כתב במשנב לקמן (סי' תקפח ס"ק ב) שכיון שאין הכל בקיאים בזמנים ועלולים להקדים גם קודם עלות השחר [ונכמו שכתב רש"י במגילה כ, א ד"ה וכולן], לכן תיקנו לכתחילה לתקוע רק מנץ החמה, וכן כתב לקמן (סי' תרנב ס"ק ג) לענין נטילת לולב, ולקמן (סי' תרפז ס"ק ד) לענין קריאת המגילה.

⁽¹³⁾ ולהפסיק בדיבור בין תפילת שחרית להלל, כתב הדעת תורה (ס"ב) ובספרו שו"ת מהרש"ם (ח"א סי' א) שאסור, והביא ראיה לכך מהתוספתא (מנחות פ"ז ה"ו) שכתבו בה 'הלל שבח ותפילה מעבבים זה את זה', ולכן אסור להפסיק ביניהם. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אריח ח"א סי' ע) כתב שודאי הלל ותפילה אינם מעבבים זה את זה, שהרי תפילה זמנה עד ד' שעות ואילו הלל זמנו כל היום. וכוונת התוספתא שהביא הדעת תורה היא על התפילה עצמה, שאם אינו יודע לומר את כל התפילה שיש בה ג' חלקים שבח תפילה ובקשה, לא יצא ידי חובת תפילה. וכן ביאר את דברי התוספתא החזון יחזקאל (על התוספתא שם) והגר"פ פרנק (מקראי קרש סוכות ח"ב סי' כב).

[משנב ס"ק ו]

חֹזֵר לִירְצָה⁽⁸⁾.

⁽⁸⁾ ואם לא חזר לירצה' אלא אמר 'יעלה ויבוא' ולאחר מכן המשיך 'ותחזינה' וכו', ורק לאחר שסיים את התפילה נזכר שצריך היה לחזור לירצה', כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז ס"ה) שחוזר ומתפלל שנית.

ואם אמר בברכת 'שמע קולנו' בקשה הזכיר בבקשתו שהיום ראש חודש, ואחר כך שכח לומר 'יעלה ויבוא', כתבו הברכי יוסף (ס"ק ד) והכף החיים (ס"ק י) שיצא ידי חובה. מאידך, המאמר מרדכי (ס"ק ג) והחכמת שלמה (ס"א) כתבו שלא יצא ידי חובה, כיון שאמירת 'יעלה ויבוא' נתקנה לאומרה בברכת 'ירצה'.

[משנב ס"ק ח]

שְׁעֵדִין צְרִיף לומר תַּחֲנוּנִים לא מְקַרֵי עֲדִין סְלוֹק תַּפְלָה⁽⁹⁾.

⁽⁹⁾ ואם שכח לומר 'יעלה ויבוא' ועומד באלקי נצור' [תחנונים שאחר התפילה], והגיע השי"ץ לקדושה או לקדיש, כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' קסט) שלא יענה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' יא וחי"ה סי' כג), שכן אם יענה לדברים שבקדושה הרי זו הוכחה שהסיח דעתו מהתפילה, ויותר לא יוכל לחזור לירצה' אלא לתחילת התפילה, ודין זה הוא גם אם לא אמר עדיין 'יהיו לרצון'. וכן הורה החזו"א (הגרי"ח קניבסקי בשמו, דעת נוטה תפלה ה' 139) שאסור לו לענות, ומטעם אחר, שכיון שצריך לחזור לירצה' נחשב הכל כתפילה אחת, ואסור להפסיק בה.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (אריח ח"א סי' נו) כתב שיכול לענות לדברים שבקדושה ולחזור לאחר מכן לירצה'. והוסיף, שדין זה הוא אף לדעת השו"ע לעיל (סי' קכב ס"א) הסובר שקודם שעונה לדברים שבקדושה עליו לומר 'יהיו לרצון', וכן כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ס"ט). ובספר עמק ברכה (תפילה אות א) כתב כן בשם הגדול ממניסק, אך הוסיף שלדעתו לא יענה, שכיון שצריך לחזור לירצה' נחשב שעומד עדיין בתפילה ואסור להפסיק בה, ובסברת החזו"א.

[משנב ס"ק יא]

שְׁאֵין צְרִיף לְחֹזֵר מִשּׁוֹם טְרָחָא דְּצַבּוּרָא⁽¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁾ ודוקא אם נזכר אחרי שכבר סיים את תפילתו וצריך לחזור לתחילת התפילה, אבל אם עדיין לא סיים את תפילתו, כתב השו"ע לעיל (סי' קכו ס"ג) שחוזר לירצה', שאין בוה טורח הציבור.

הלכות ראש־חודש סיון תכב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יב]

לכן מדלגין בו⁽¹⁴⁾ וכו', ויש מדלגין דלוג אחר [רמב"ם]. וְעֵין בְּאַלְיָה רַבָּה טַעַם לְמַנְהִיגוּת⁽¹⁵⁾.

(14) ואם טעה ואמר הלל שלם, כתב בשו"ת פתחא זוטא (א"ח סי' כה) שנראה שאינו נחשב להפסק ואינו צריך לחזור, וסיים שצ"ע בזה. והוסיף, שודאי יכול לחזור ולקרוא בלא ברכה.

(15) שביאר (בס"ק יב) שמדלגים על קטעים אלו כיון שהענינים שבהם שווים בחלקם לחלקים של פרקים אחרים שבהלל.

[משנב ס"ק יג]

דְּלַפְעָנָם 'גוֹמֵר' בְּלִשׁוֹן חֻקִּים כְּמוֹ 'קוֹרָא'⁽¹⁶⁾.

(16) וגם בימים שגומרים בהם את ההלל, כתב הרמ"א לקמן (סי' תפח ס"א) שיש לברך 'לקרוא את ההלל'. ובטעם הדבר כתב במשנב שם (סי' ג) ובשעה צ"ש (סי' ג), שהרי אם ידלג אפילו אות אחת לא נחשב שגמר את ההלל, ויש בזה חשש ברכה לבטלה.

[משנב ס"ק יד]

[אֲמַנְהָא לֹא מְבַרְכִין]⁽¹⁷⁾.

(17) ומי שנהג שלא לברך על הלל, ושומע את הברכה מהנהוג לברך, כתב בביה"ל לעיל (סי' רטו ס"ד ד"ה ואסור) לענין הנהג לברך כאילו דעה שלהלכה אין מכריעים כמותה אך לא נדחתה בפוסקים, שאף שהשומע את הברכה אינו חייב לענות עליה אמן, מ"מ מותר לו לענות, ואם כן הוא הדין לענין ברכה על הלל.

ומי שמהגו שלא לברך על הלל שבדילוג ונודמן לו להיות ש"ץ במקום שנהגים לברך, כתב בשו"ת חיים שאל (להחיד"א, ח"א סי' צט) שיכול לברך וכמהגו הציבור, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' צד) לענין אמירת ההלל בליל פסח בבית הכנסת. והוסיף, שאף אם אינו ש"ץ, מ"מ אם יהיה ניכר לציבור שאינו מברך, צריך הוא לברך.

ואם מנהגו לברך ונמצא בציבור שאין מנהגם לברך, כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות טו) שיברך בלחש.

ואם בא להשתקע במקום שנהגו שלא לברך על הלל שבדילוג או להיפך, הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה שם סי"א וארחות הלכה הע' 36) שלאחר שקנה שם דירה, ישנה ממנהגו ויתנהג כמנהג המקום שבו לגור בו.

[משנב ס"ק טו]

וְאִף־עַל־פִּירְכֵּן מְבַרְכִין עֲלֵיהֶם⁽¹⁸⁾.

(18) ומי שלא בירך את הברכה שקדם ההלל, כתב בביה"ל לעיל (סי' נג ס"ב ד"ה אמר) שמ"מ יברך את הברכה שלאחר הלל.

ואם נזכר באמצע ההלל שלא בירך לפניו, כתבו הברכי יוסף (סי' תרפג ס"ק א) והפך החיים (שם ס"ק ג) לענין הלל בחנוכה, שיברך במקום שנזכר, וימשיך לאומרו על הסדר. והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שכב בסוף הספר) כתב לענין הלל ברי"ח, שיברך ויתחיל שנית מתחילת ההלל.

ואם סיים את כל ההלל ולא בירך לא לפניו ולא לאחריו, כתב המאמר מרדכי (סי' תפח ס"ק ב) שגם בימים שגומרים את ההלל אינו צריך לחזור ולקרא את ההלל, כיון שהברכות הן רק מדרבנן ואינן מעכבות, וכבר יצא ידי חובת הלל.

ואת הברכה על ההלל, היה החזו"א (דינים והנהגות פט"ז אות א) מתחיל לברך מיד כשהש"ץ התחיל לברך, ולא היה ממתין עד שסיים הש"ץ את ברכתו.

[משנב ס"ק טז]

יִקְרָא הֶלֶל תְּחִלָּה עִם הַצִּבּוּר וְאַחֲרָיָהּ יִתְפַּלֵּל⁽¹⁹⁾ וכו', וְשֵׁלָא יַפְסִיד הֶבְרַכּוּת⁽²⁰⁾.

(19) כאן משמע שרק בגלל הברכה יאמר תחילה את ההלל ואחר כך יתפלל, אמנם לקמן (סי' תפח ס"ק ג) כתב שגם בימים שגומרים את ההלל ומברכים עליו, יקרא תחילה את ההלל ואחר כך יתפלל.

וכן אם שכח לומר 'עלה ויבוא' ונזכר קודם ההלל, כתב הדעת תורה (ס"ב) בשם שו"ת תפארת צבי (בישקו, א"ח סי' טו), שתחילה יאמר הלל עם הציבור ואחר כך יחזור להתפלל, אך כשתתפלל ביחודות, יחזור ויתפלל תחילה ואחר כך יאמר הלל, וכן הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות ו) [אלא שהוסיפו בהע' שם, שלדעת הגרש"ז איערבך יתכן שאף כשתתפלל ביחודות יכול לעשות כן]. מאידך, הגר"ח קניבסקי כתב (אשי ישראל פל"ט הע' קד) שטוב שיתפלל מיד קודם אמירת ההלל.

(20) ואם עומד בין 'שתבח' לברכת 'יוצר אור', ויודע שלאחר מכן לא יודמן לו לומר הלל בציבור, כתב בשעה צ"ש לקמן (סי' תפח ס"ק ד) שיאמר כעת הלל עם הציבור.

[משנב ס"ק יח]

וְנִקְהוּ כֵּן בְּ'הוֹדוּ' וְלֹא בְּ'אָנָא'⁽²¹⁾ וכו', וְכָל גִּזְוִי יֵשׁ לוֹ לִזְמַר לְשִׁנְיָם⁽²²⁾.

(21) אמנם לענין הלל בליל הסדר, כתב הרמ"א לקמן (סי' תעט ס"א) שיש לעשות כן גם ב'הודו' וגם ב'אנא'.

(22) ואם אין לפניו שנים גדולים, כתב המקור חיים (בקיצור הלכות ס"ב) שיאמר לאשתו ובנו, וכן כתב במשנב לקמן (סי' תעט ס"ק ט) לענין ליל הסדר. אכן הטור והב"י (סי' תעט) כתבו, שיאמר לאשתו ובניו הקטנים שהגיעו לחינוך. והפמ"ג (סי' תצ משנ"ז ס"ק ג) כתב, שיכול לומר גם בפני שני קטנים שהגיעו לחינוך.

ואם הם רק שנים, כתב לקמן (סי' תעט ס"ק יא) שיאמרו שניהם יחד 'הודו'.

[משנב ס"ק יט]

וּבְמִקְוֵאוֹתֵינוּ הַמִּנְהָג לְכַפֵּל מְ'אֻדָּךְ עַד סוֹף הַלָּל⁽²³⁾.

(23) ופסוקים שלא נהגו לכופלם, הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' לג) שאסור לכופלם, ולא מטעם הפסק, אלא משום שנראה כמסוּף על ההלל.

[משנב ס"ק כ]

וְהִקְהֵל עוֹנִים אַחֲרָיו 'הוֹדוּ וְגו'⁽²⁴⁾.

(24) ומי שעומד בהלל באחד הפרקים שלפני 'הודו' וכו' או 'אנא' וכו', והש"ץ התחיל 'הודו', או 'אנא', כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' קעד) שימשיך במקום שבו הוא עומד, ולא יענה עם הציבור.

[משנב ס"ק כא]

רוֹצֵה לִזְמַר, בְּאֲמַצֵּעַ הַפָּרָק. וְעֵין לְעֵיל בְּסִימָן סוֹ וְתִלְמַד לְכָאן בְּאֹר הַדְּבָרִים⁽²⁵⁾.

(25) ובזמן הזה שלא נהגים לשאול בשלום אדם שנכנס לבית הכנסת באמצע התפילה, כתב לעיל (סי' נא ס"ק יב וסי' סו ס"ק ב) שאסור להפסיק באמצע פסוקי דמזמרה או קריאת שמע. ואף למי שהוא חייב בכבודו מפני היראה, כתב השו"ת הלכות (סי' סו ס"א) בשם הח"י ארם (כלל כ ס"ו) שאסור, ואם כן הוא הדין שבהלל אין להפסיק לצורך זה.

(יג) פוסקים: (יז) גמרא ופוסקים: (יח) כמו יום טוב שני (כפי המבאר בבבבא דף דף) וכיצא כזה, כן כתבו התוספות והאור ורש"י. וכתבו התוספות ערכין דף יח לשלש: ומכל מקום קצת נעט רבנו שם ב"ר טוב לרכון לחדיד' פה, בתחלה, דהיינו דנאי' מציב לרכון, מכל מקום מאחר שמוסיק עמו (כפי א"ר אה' ברכה הלשנה, מן הנשנים מכתובת לו ונטילת לוח' שאינו בלתי חסר) דאף על-פי שם שטרות מכל מקום הם נראות לשלול, דכל כהן לשלום: (יט) הגמרא: (כ) ודוקא שיש עוד שהות לקריאת שמע ולתפלה: (כא) והכי עדיף טפי, שיצא כזה שם דעת הרמב"ם דסבירא לה דכראש-השנה אין לקרוא בברכה בשום גומי: (כב) וכתב השג"ר אברהם, דאף דאומרים בחדש חדר' כגון (בשל) הגדול, אפשר שדאנן, כ"ן, כ"ן ורואה אנן, שיהי כפי שיצגנו אחריו, כדמצינו בסבירת הנס: (כג) אלהי אברהם: (כד) ע"ש בסוד: (כה) מנא אברהם ואליהו רבה: